

SOKATMONDÓ STARTOLÁS

Hézső Ferenc jubileumi tárlata

Ákár bizalommal, akár gyanakvó félelemmel fordulunk az idő talányos léte felé, egyet bizonyosra vehetünk. Nincs nála nagyobb úr. Ő az igazi nagyhatalom, a tényleges uralkodó, nem pedig Amerika vagy a kolosszális Kína. Ő az ártatlan, spontán természetet értelmesen tagolt táji és urbánus zónákká formálta, a köznapi események egymásutánjából meg történelmet csiszolt. E mozgékonyak, termékenyek tűnő létező igazában a mi fajunk agyszüleménye. Mégis elég gyakran fölöttébb misztikusnak, megfoghatatlannak mutatkozik. Bár minden áldott nap, minden esztendőben találkozunk vele, ám semmi közelebbit nem tudhatunk róla. Mert az időt még senki nem látta. Noha valójában velünk van, bennünk van, egyben fölöttünk és mögöttünk is állhatatosan tartja magát. Igaz, alkalmanként csak parányi percekre, másodpercekre szorítkozik, mégse misztifikáljuk a részletek szerepét. Hisz bárhogy is vesszük: az idő lényegében kozmikus, mindenható tényező. Szinte isteni dimenziójú.

Miért idézem az idő különös, paradox természetét? Leginkább azért, mivel halandó létünket a vele való folytonos küzdelmeknek és együttállásoknak is felfoghatjuk. És itt a vásárhelyi képzőművészet átfogó tartománya ugyanúgy érdekelt, mint a rendkívül produktív, karakteres Hézső Ferenc festői és közművelődési munkássága. Igen, az idei esztendőben lesz az Őszi Tárlatok jubileumi, 60. bemutatója, amint a most kiállító közismert mestert is hasonló motívum vezérelte ide. Épp 75 éves, mintegy háromnegyed évszázad birtokosa. Ami bizony szép, tekintélyes idő. És csakugyan: Hézső Feri voltaképp a nagy generáció legvégű, aktív mohikánjának tekinthetjük. Majdhogynem a kezdetektől képviselteti magát a város rangos, változékony országos bemutatói. Ő ugyan alapvetően nyitott, progresszív egyéniség, másfelől viszont roppant hűséges természetű. Neki Vásárhely valami olyan, mint Tintorettonak Velence. Gyökeres, megmáshathatatlán, sűrű tartó kötelék.

Tényleg: a kitűnő filozófus-író Jean Paul Sartre remekbe szabott esszéjét szentelt e festőiárs keserny sorsának felderítésére. Így a *Velence foglya* című kötetből megtudjuk: a friss szemű, agilis Tintoretto jóformán majd minden feladatot elvállalt, s tisztesen megoldott, csakhogy szeretett városa megbecsülését, valódi respekcióját megszeresse. A hanyatló, enervált Velencének azonban Tiziano klasszikus, harmonikus piktúrája kellett, mintsem önnön fiának nyugtalan, felzaklató manierizmusa. Talán nem sokat tévedek, ha Hézső Feri mozgalmal, konzekvens pályafutásába is valamelyest beelátozom e művészetszociológiai feszültséget. Ő is magáénak érezte Tornyaiék, Endre Bélák, Kosztáék plebejus és nemzeti arculatú örökségét, egyúttal maga is a kultúra mindeneseként folytatta életét. Hisz a festészet mellett folyton-folyvást tanított, tanárkodott egész az általános, a középfokú képzéstől az egyetemi oktatásig. Agilis, startoló fiatalságára mégis egy keserny árnyékzóna vetült. Minthogy legelső önálló tárlatát – amelyet 1967-ben a Tornyai Múzeumban rendeztek meg – idő előtt, botránnyosan bezáratták. Mintha az alkotó vitális, korszerű felfogása merőben idegen lett volna a vásárhelyi szellemiségtől.

A hatvanas, hetvenes évek szemléleti, kultúrpolitikai viszonyai? Ami azt illeti: elég

képlekeny, átmeneti időszakban vagyunk. Az Őszi Tárlatok üde, friss hatású újrealizmusának köszönhetően a banális, erőltetett szocreál programnak immár befellegzett. Ekkor a hatalom birtokosai a hiteles, etikus és nemzeti profilú vásárhelyi művészet mellé tették le voksukat. Habár a párt vezetők sajtó-fórumának címodalán egyre-másra azt olvastuk: Világ proletárjai, egyesüljete! Csak hát miféle világnézeti egységet találhatunk a globális, nemzetközi eszmekör és a népies, hazai elkötelezettségek között? Az égvilágon semmilyet. Más kérdés, hogy e periódusban már a modern, avantgárd törekvések is szépen, lassan zöld utat nyertek művészetünkben. A szentendrei és vásárhelyi alkotók mégis félig-meddig szigorú farkasszemmel méregették egymást. Akárha kibékíthetetlen kontrasztok feszültségnek a bátrabb, egyetemesebb formatartalmak és a szelidebb, posztimpreszionista megközelítések között. Holott ez nem igaz. Erre Hézső Ferenc korai, korszerű tolmácsolású művei is jó példát nyújthatnak.

Nem véletlen így, hogy a hetvenes, nyolcvanas esztendőben szokatlanul heves, széleskörű vita bontakozott ki a vásárhelyi művészetéről. Ebben Feri is, én is megszólaltunk. Majd ettől az időszaktól az Őszi Tárlatok szemléleti alapállása is jócskán megváltozott. Immár nyitottá vált az elvontabb avantgárd törekvések előtt is. Igaz, Kohán György, Végvári Gyula vagy Hézső Ferenc szemlélete korábban is ebbe az irányba mutatott. Innen adódott, hogy egyedül a robusztus, erőteljes, expresszív és kubisztikus nagymester, Kohán György volt az, aki vehemensen ott állt Hézső Feri mellett. Jó úton jár – biztatta nemegyszer fiatalabb festőtársát. Hogy mi ez a valóság-szemléleti, stílári nyomvonal? Emlékszem: a hatvanas években a neves fizika professzor, Marx György egy korszakos érvényű, progresszív esszével fordult kortársaihoz. Ne áltassuk magunkat – figyelmeztetett bennünket az *Új Írás* hasábjain megjelent *Gyorsuló idő* című dolgozatában. Vége a nyugalmas, nosztalgikus harmóniáknak, a társadalmi, technikai haladással ugyanis egy kihívásokkal teli, dinamikusabb világ köszöntött ránk. Vagyis aki biztonságban, otthonosan akarja érezni magát parányi hazánkban, az ne csupán házhelyekben, térszférákban gondolkozzon. Mert nekünk meglódukt, felpörgetett időnkben is otthonosságra kell lelnünk.

Kortársi szinkronitás? A tér-idő viszonyok autentikus respektálása? Szerintem ezek azok a művészi vonások, amelyekkel Hézső festészete szembeütően elválk társai felfogásától. Kissé olyan ez, mint a nagybányaiak és a neosok meg a Nyolcak közötti feszültség. Kernstok Károly már a ráció, az értelem elsődlegességét hangsúlyozta a hagyományosabb látás- és érzelmkultusszal szemben. Tudjuk: az itteni, közkedvelt meseterek jó része is előszeretettel fordult a historikus gyökerű lágy, nagyvonalú és többretegű traktálás felé. Amint a létszerű, atmoszférikus nyugalmat vagy az ikonikus tömörséget, méltóságot is kedvelték. A jelenlegi alkotásokat viszont a festői dinamizmus, a színbeli elevenség felfokozott mómora járja át. Hézső Feritől mégis idegenek a tágas, kéken

tündöklő égboltok, miként a tanyaromantikát sem kultiválja. Őt inkább az emberi, környezeti motívumokban lezajló változások érdeklik. Kifejezési támpontjait pedig hol Cézanne-tól, a francia kubistáktól és Victor Vasarelytől kölcsönzi, hol meg Uitz Bélától, Derkovitstól vagy Barcsay Jenőtől. Egy realista bázisú, szerkesztő elvű és transzparens festéssel van dolgunk, amelyben a térbeli, időbeli mozgások és áthatások is tisztesen működnek.

Persze legyünk figyelmesek a szemléleti, stílári elmozdulásokra is. Hisz a korai – bejáratnál elhelyezett – tájlatomások a hatvanas évek jellegzetes modernizmusát idézik. Szerkezetes, kontúros házelemek és fák, egyben kevert és dekoratív színötvetetek. Ahogy ez többé-kevésbé Kohán, Dér István vagy Lóránt János festészetében is tetten érhető. A következő periódusban viszont vegytisztább hangzatú dekoratív, dinamikus víziók kerülnek elénk. Míg a Tél zúzmarás, lakonikus egységbe egy olajkút jelzés épül bele, addig a *Vörös kakas* vagy a *Bicikli megőrző* ennél is tovább halad. Itt már a szabad, szürreális komponálás és a szerkesztő elvű fegyelem szerves együttállását, továbbá a futurisztikus sugallatokat is érzékelhetjük. A magam részéről akkor élvezem leginkább az alkotó látomásait, amikor termoduláló, értelmező eszközeivel valahogy koncentráltabban, visszafogottabban gazdálkodik. Elég most csak megkapó, tanulságos *Mérleges asszonyára*, de még inkább a *Kapuban* című szimbiózisra utalnom. Aztán a merész stilizált, dekoratív, op-artos képváltozatok jönnek, ahol a művész egy szélsőséges kifejezési, műfaji határpontra jutott el. Ezúttal már nem a különállások, a kontrasztok térfeszültségét hangsúlyozza, hanem az analóg tér- és formartípusokból egy-egy újszerű alakvariációt létesít. Én sajnálom, hogy ez a szellemes, szintetikus igényű képsorozat valahogy abbamaradt. Habár az alkotó analitikusan finom, vonalkázó tájírójában bizonyos keserny, engesztelő örömökre lelhetünk.

Az idővel gyakran bajban vagyunk. Most is. Hiába érintettem politika és művészet, közizlés és korszerűség, a vásárhelyiség és az avantgárd kérdéseit, Hézső Ferenc termékeny, izgalmas és progresszív munkásságát így sem bírtam kellően befogni. Jó lett volna beszélni arról: vajon miként alakulhatott volna pályája, ha netán értőbb szakmai és civil közegben tölti szorgos évtizedeit. Mert a szellemi magányosságot a legkülönbébb hazai és nemzetközi művésztelepek sem kompenzálhatják igazán. Nem bizony. Amint a murális, monumentális feladatok szűkösségét is ajánlatos lenne szóba hozni. Hisz az efféle terepeken bomlik ki az alkotók legautentikusabb jelbeszéde, nem pedig az apróbb táblaképeken. Nem csoda hát, ha a művész már legelső tárlatának katalógusában is ilyenféle megbízásokról ábrándozott. De ne legyünk telhetetlenek. Elvégre Hézső Ferenc már e startoló műveivel is bizonyította, hogy ott van a helye a tisztes, progresszív művészek táborában.

Szuromi Pál

(Elhangzott Hézső Ferenc jubileumi kiállításán 2013. január 26-án az Emlékpont Múzeumban)